

В 1981 році в Одеському видавництві "Маяк" вийшла друком збірка "Степова зірниця", в якій в нарисах та поетичних творах розповідається про трудові будні, творчі наміри і мрії будівельників Южно-Української атомної електростанції, що споруджувалась в прибузьких степах посланцями різних народів нашої багатонаціональної Вітчизни. Упорядник видання - миколаївський письменник М.І. Божаткін.

Збірка вміщує літературні твори В'ячеслава Качуріна, Михайла Божаткіна, Дмитра Кременя, Броніслава Домбровського, Еміля Январьова, Михайла Доброніченка, Валерія Бойченка, Павла Порадюка, Анатолія Ластовецького, Олександра Удовиченка, Кирила Курашкевича, Миколи Біднини, Володимира Пучкова, Катерини Голубкової.

Інтернет-газета "Новий Город" пропонує читачам перегорнути сторінки "Степової зірниці" в електронному вигляді.

Редактор - упорядник Анатолій Ненько.

Вячеслав Качурин

ПРОМЕТЕИ ДВАДЦАТОГО ВЕКА

Желтых листьев осенняя вьюга,
Горизонта распахнутый взгляд...
На высокой
Излучине Буга
Поднимается Атомоград.

Этот город мечтает о чуде,
Он работою занят большой,
А живут в нем обычные люди
С твердой волей
И чистой душой.

Эти люди из племени щедрых
И шагающих не наугад
В их сердцах,
Словно в атомных недрах,
Положительный крепок заряд.

По дорогам, крутым и разбитым,
Тут, свершая обыденный труд,
Словно по электронным орбитам,
Работающие КрАЗы спуют.

Вот над корпусом краны нависли,
Вот вокруг котлована намыв -
Так цепная
Реакция мысли
Превращает в действительность миф.

Этот город - в грядущее века,
И возводят его у реки
Прометеи двадцатого века,
Проще - наши с тобой земляки.

В них бессмертная жажда горенья
Днем и ночью,
И в стужу, и в зной
И не будет вовек завершения
У реакции этой цепной.

ЛЕГЕНДИ І ДІЙСНІСТЬ ПРИБУЗЬКОГО СТЕПУ

Нещодавно в архіві мені трапився цікавий документ. В ньому йдеться про те, що 17 серпня 1920 року на засіданні президії Миколаївського губвиконкому слухалось питання про можливість будівництва гідроелектростанції на Південному Бузі та шлюзування річки. Було ухвалено постанову: спорядити експедицію, подати доповідь для затвердження експедиції та асигнування потрібної суми у Центральне Промбюро та в Раду Народного Господарства. У постанові були й такі пункти: відпустити для потреб експедиції 30 пар чоловічого взуття, з'ясувати питання обмундирування, харчування та інше (Миколаївський облпартархів, фонд 7, опис 170, справа 7, аркуш 147).

У місцевих архівах не пощастило з'ясувати, чи відбулась така експедиція, але нас цікавить сама постановка питання. Згадаймо, який то був час. На заході йшли напружені бої з білополяками. На південь наступав Врангель, підтримуваний і оснащений верховодами Антанти. Якраз тоді він висадив десанти на Кубань, Таманський півострів і в уцелені Сукко під Новоросійськом. Усе ще чинили війчайдушний опір недобиті колчаківці в Сибіру. В Середній Азії спалахнули контрреволюційні повстання та заколоти, підбурювані з-за кордону імперіалістами. На Україні, в тилу радянських військ, діяли бандитські загони петлюрівців, різних "отаманів" та "батьків".

Дуже складне становище було і в Миколаєві. Бої йшли буквально біля воріт - на лівобережжі нижньої течії Дніпра. Лівий берег Дніпровського лиману, до самої Кінбурнської коси, займали врангелівці. Білогвардійські кораблі систематично обстрілювали фортецю Очаків, намагаючись прорватися в лимани і вийти в тил Червоної Армії. Було перхоплено документи, які свідчили про те, що Врангель готує висадку десанту між Очаковом і Одесою. Поблизу раз у раз спалахували куркульські заколоти. Викрили кілька змов у самому місті. Люди, здатні носити зброю, пішли на фронт, а на охорону міста вночі ставали всі, навіть друкарки штабів та установ.

Яку віру в майбутнє треба було мати керівникам губернії, щоб за таких умов слухати подібні питання!

Після остаточного розгрому інтервентів та білогвардійців почалися роботи по енергетичному використанню Південного Бугу. Первістком гідроенергетики стала Олександрівська ГЕС, розташована біля Вознесенська, приблизно за сто кілометрів від Миколаєва. Будівництво її передбачав ленінський план ГОЕЛРО. Станція стала до ладу в березні 1927 року. Це була велика подія. В Олександрівку приїхали керівники партії та уряду республіки, на мітинг зібралася тисячі людей із навколишніх сіл. І хай потужність станції була невелика, але ж то був первісток.

Пізніше будували на Бузі й інші станції. Тільки в Миколаївській області їх чотири: крім Олександрівської, є ще Первомайська, Мигіївська, Костянтинівська. Потужність їх невелика, а останні дві - дериваційні, тобто використовують лише частину річкової течії. Однак свого часу вони зіграли величезну роль в економічному розвитку прилеглих районів.

І ось тепер біля села Костянтинівка будується велетенський енергетичний комплекс, до якого ввійдуть Південно - Українська атомна станція, гідроелектростанція на Ташлицькій балці і гідроакмулююча станція на Південному Бузі.

...Коли їдеш шляхом Миколаїв - Первомайськ, за Олександрівкою починається степ, що простягнувся на багато кілометрів. Спідометр відлічує і десять, і двадцять кілометрів, а навкруги - лани, лани, лани...

Перед Костянтинівкою шлях пірнає в глибоку Ташлицьку балку. Колись тут текла річка, та з часом вона пересохла. Де-не-де зблисне ручай, та спекотними днями щезає і він. Раніше тут

зупинялися машини: на дні балки росло кілька дерев, поряд - криниця із журавлем, і шофери, роблячи перепочинок, неодмінно наповнювали тут радіатори, а пасажери пили напрочуд смачну холодну воду.

Тепер пейзаж змінився: здалеку видно багатопверхові будинки селища, в якому живуть будівники атомної станції. Це справжнє місто. Щоправда, воно ще безіменне. Було оголошено конкурс, надійшло багато пропозицій, та поки що... Люди називають його просто селищем будівельників, і листи знаходять адресатів і за такою назвою.

А перед Ташлицькою балкою звертає праворуч гарна дорога - бетонка. Біля повороту - напис: "Будівництво Південно-Української АЕС".

Видно з дороги й контури промислового будівництва.

Звичайно, що на будові усе важливе: і склади, і дорога, і житло, і культурно-побутові приміщення... Але є об'єкти, які називають основними; заради них зводяться і житлові будинки, і їдальні, і допоміжні підприємства, і все інше. Тут, на будівництві Південно-Української атомної електростанції, основним об'єктом є спецкорпус, у якому буде розміщено атомний реактор. Ця споруда не найбільша на будові. Діаметр її лише сорок вісім метрів. Поруч простягнувся майже на триста метрів машинний зал; висота - 26 метрів, теж не дуже вже домінує над навколишніми будівлями. Але відчувається - головне тут. І коли будувалася - це було видно з густої щетини арматури, з особливо міцного бетону, тепер - з якоїсь особливої сили, яку просто-таки випромінює цей круглий корпус.

Враження ще більше посилюється, коли заходиш всередину будівлі. Переплетіння могутніх металевих конструкцій, трубопроводів, вогні електрозварювання і газозварювання, що безперервно спалахують, - усе говорить про особливу важливість споруди.

- Спорудження будівлі атомного реактора - найвідповідальніше завдання колективу, - каже начальник управління будівництва Григорій Васильович Сосеєнко. - Будівля величезна, а ще ж до неї ставляться особливі умови. Тут треба буде змонтувати тисячі тонн найрізноманітніших конструкцій. Виготовлення й монтаж їх повинні виконуватись у повній відповідності з розрахунковими даними, суворо по кресленнях, або, як мовлять будівельники, з нульовими допусками.

Складна споруда, а зводять її звичайні хлопці. А втім, чому звичайні? Усі вони досконало володіють спеціальністю, багато хто побував на найбільших будовах країни.

На зведенні будівлі реактора працюють дві великі бригади: зварювальників-арматурників, якою керує Микола Бакуменко, і теслярів-бетонників - бригадир Петро Верещака. Людей цих добре знають не лише на будові, а й далеко за її межами. І славу свою вони здобули наполегливою працею.

Звичайно, продуктивність праці в бригаді залежить не лише від майстерності й уміння членів бригади - колективи будови пов'язані між собою багатьма каналами; тому тут широко розгорнулося змагання за методом "робітничої естафети". Це означає, що в ньому беруть участь усі колективи, від яких залежить виконання тієї чи іншої роботи. Так, бригада Бакуменка не зможе своєчасно встановити на об'єкті арматуру, якщо її не постачать з арматурної дільниці. Колектив тієї, в свою чергу, має бути забезпечений усім необхідним: металом, електродами і т. ін. Так само й при укладенні бетону: тут ланцюг ще довший - забезпечення якісними матеріалами, приготування бетону, його доставка. Оця залежність бригад одна від одної і народила таке змагання. Треба сказати, воно дуже ефективне.

- У реакторі, в системі захисту застосовуватимуть найновіші досягнення науки й техніки, - каже начальник будівництва спецкорпусу та машинного залу інженер Тимофій Ілліч Антифеев. - Багато що тут буде застосовано вперше в Радянському Союзі, а дещо - і в світовій практиці.

Тимофій Антифеев має досвід зведення таких споруд: він брав участь у будівництві

Кольської атомної електростанції.

- Звичайно, масштаби тут не ті, адже будуємо "мільйонник", - каже Тимофій Ілліч. - "Мільйонник" - це реактор потужністю мільйон кіловат. Поруч із першим буде збудований ще один такий самий - уже кладуть бетон в його фундамент. А всього на Південно-Українській АЕС передбачається спорудити чотири таких "мільйонники". Поки що...

Поряд із спорудою реактора - машинний зал. Вражаючий зал. Вражає він навіть нині, хоч іще тільки заливається фундамент. Довжина його 280 метрів. Тут теж будуть "мільйонники" - тільки вже генератори потужністю мільйон кіловат. Таких агрегатів у країні ще не встановлювали.

Турбіни монтують зараз на Харківському турбінному заводі імені Кірова. У їх створенні брало участь багато вчених, конструкторів, фахівців - турбобудівельників, а виготовлення їх доручено славнозвісним токарям, Героям Соціалістичної Праці, Дрокіну та Кислякову, бригадам слюсарів-складальників, якими керують Герої Соціалістичної Праці Сеулов та Горбатюк. І треба відзначити, що прославлені бригади, увесь колектив заводу докладуть усіх зусиль, аби могутні силові агрегати вчасно прибули на Південно-Українську атомну станцію.

Основні деталі для енергетичного гіганта виготовляються на ленінградському заводі "Електросила". До Харкова вже відправлено статор вагою 330 тонн. Виготовляється і 180-тонний ротор.

Варто сказати, що реактори потужністю мільйон кіловат у нас уже працюють. Нещодавно повідомлялося, що такий реактор почав діяти на Нововоронезькій АЕС. Проте генератори там мають потужність по 500 тисяч кіловат; працюють вони в парах.

На будівництві машинного залу великих успіхів домагається бригада теслярів -бетонників Леоніда Самійловича Топчія. Бригада ця велика, в ній біля сорока чоловік.

Для зручності керівництва вона поділена на три ланки, які послідовно забезпечують виконання всього фронту робіт. Колектив Леоніда Топчія, як і багато інших, є справжньою школою виховання молоді. Адже будова, в основному, молодіжна: середній вік будівельників - 28 років. Сюди приходять багато випускників середніх шкіл, училищ, ПТУ. Хоч останні й мають певну теоретичну та практичну підготовку, але і тих, і інших усе-таки доводиться навчати. Для цього тут використовується як індивідуальний, так і ланковий метод, тобто новачків або прикріплюють до передових робітників - наставників індивідуально, або зараховують до ланки, де вони працюють під контролем досвідчених майстрів. Обидва методи дають непогані наслідки.

Як уже мовилося, енергетичний комплекс складається з атомної, гідравлічної та гідроакумулюючої електростанцій. Гідроакумулююча станція буде працювати на базі Ташлицького водосховища. Ташлицька балка глибока і дуже витягнута. Неповдалік від виходу її в Буг зводиться гребля висотою майже 90 метрів. Вона створить водосховище місткістю понад 80 мільйонів кубометрів.

На греблі Ташлицького водосховища робота в розпалі. Тут зайнятий трест "Донбасенергобудмеханізація", керує дільницею будівництва греблі інженер Віктор Олександрович Житній. Гребля вже насипана до проектною позначки, іде зміцнення її для того, щоб вона змогла стримати паводок 1981 року. У цих південних посушливих степах опадів мало, та інколи природа підносить сюрпризи. Так трапилось навесні 1978 року. Сніги почали швидко танути, ґрунт ще був промерзлий, не вбирав воду, і вона з довколишніх ланів стікала вниз. Балка швидко наповнилась водою, виникла загроза переливу її через банкет, а отже - розмиву його. І тоді багатомісячний труд, затрачений на розчищення основи під греблю, зійшов би нанівець.

Механізатори вирішили завадити цьому. Бульдозеристи, екскаваторники діяли як в атаці: працювали з максимальним напруженням сил. Із кабін не виходили день і ніч. І обвідний канал для скинення паводкових вод було вирито своєчасно.

У гарній місцевості виростають споруди енергетичного комплексу. Довкола - просторий степ, лани, покреслені лініями лісосмуг. А поряд - запінені пороги Південного Бугу. Він тече між високими стрімкими скелями, і не дарма саме в Костянтинівці розташувався республіканський опорний пункт альпіністів-скелелазів.

Ось скеля, схожа на стародавню вежу, але створена вона природою. Скільки тисячоліть уже цим велетенським каменям, покладеним один на одного? Хто відає...

А ось і легендарна скеля Пугач. Легенду про неї довелося мені почути ще два десятиріччя тому. Тоді я завідував сілгоспвідділом в редакції обласної газети, і рідко випадав день, коли не виїжджав у той чи інший район. Якось справи привели мене і в радгосп "Богданівка" Доманівського району. Попоїздивши цілісний день полями радгоспу разом з директором, ми зупинились на березі річки, щоб змити пил та змору. Вибрали місце біля водяного млина; зараз його вже нема, комусь заважав, видніється лише фундамент, жолоб та залишки колеса в ямі, яку колись вибила вода. А тоді млин ще працював, неспішно поверталось колесо, шерхотали жорна, і текла біла струминка муки, сповнюючи повітря запахом хліба.

Вечоріло. Викупавшись, ми всілися біля вогнища. Сторож підкладаючи під казанок із юшкою дровця, нарубані з плавнику, почав неквапливу розповідь:

- Кажуть, раніше тут ніхто не жив. Ніби дике поле було...

Ми знали, що Диким полем звалася місцевість між Дніпром і Доном, та уточнювати не стали; власне, і правобережжя Дніпра після татарських нашеств'я теж довго залишалось безлюдним.

- І все ж тут завжди люди жили, - переконано мовив сторож. - І греки, і до греків, і після них...

Це вірно. Причорноморські степи заселені з давніх-давен. Жили тут і кочові, й осідлі племена; майже тисячоліття існувало в пониззі Бугу - стародавні греки називали його Гіпанісом - грекоскіфське місто-державою Ольвія. Колонізатори виявили завидну заповзятість, проникали далеко в глибину степів, мали на Бузі та інших річках риболовецькі пункти, солярні. Хтозна, може, й отут, де неголосно погуркує жорнами млин, багато віків тому греки й місцеві жителі ловили й заготовляли про запас рибу, займались мисливством, вели мінову торгівлю.

Та й пізніше тут пройшло багато народів, які невідомо звідки з'являлись і невідомо куди щезали.

- Ну, а коли прийшли сюди запорожці, цей край уже по-справжньому став нашим, - продовжував сторож, помішуючи юшку, яка вже розповсюджувала неймовірний дух.

Запорожці називали Буг славною рікою. На її берегах стояли сторожові пости, на місці нинішньої Костянтинівки був зимівник - постійне козацьке поселення. Козаки ставили в річці гарди - загати для риболовлі, чому й острови довкола села понині звуть Гардовими; вели торгівлю з татарами й турками; тримали перевіз, який теж називався Гардовим. На Великому Гардовому острові було у козаків поселення і навіть церква. Як переказують легенди, зрадник Сава Чалий начеб-то переховувався певний час на цьому острові, а потім спалив курінь та церкву й перейшов до польських гнобителів.

- Хоча й торгували, і перевіз тримали, та не було миру між козаками й татарами, - неквапливо вів далі сторож. - То козаки переправлялись на той бік у шалі битви, то татари налітали за ясиром. Бачите он ту скелю?

На тлі яскравого передзахідного неба чітко різьбився химерний обрис скелі.

- Придивіться: обличчя... То козак Пугач.

Сили природи чимало попрацювали над гранітними брилами, надавши їм химерного вигляду: придивившись, можна чітко углядіти велике кам'яне обличчя, що сміється. Шапка зсунута на тім'я, очі примружені, уста напіврозтулені, підборіддя губиться у скелях урвища.

Спочатку ми слухали сторожа одним вухом: адже те, що він розповідав, було добре відомо нам ще з шкільних підручників. А тут почали розпитувати: який же зв'язок між запорозькими

козаками і цим дивним витвором природи?

- А було так. Прорвалися татари. Кинулись їм назустріч козаки. Зав'язалася січа. Тільки ж сили були нерівні: невеликий сторожовий загін козаків і майже сотня татарських кіннотників. Багато ординців наклало головами, але й козаки зазнали втрат. Упав з коня один, другий, третій... І залишився лише Іван Пугач. Хоробро відбивався він від ворогів, але татари насадили. І тут від різкого удару розкололася шабля... Уже торжествують вороги - заберуть у полон козака, продадуть у неволю... Але козак Пугач повернув свого вірного коня до скелі і кинувся з кручі вниз...

Висота урвища - кілька десятків метрів, а внизу - ікла скель.

- Не здався козак нападникам, насміявся з них. Ось круча й набула його вигляду, відтоді й сміється з ворогів.

Гарна легенда. А втім, можливо, й не все тут придумано: адже сутички козаків із напасниками траплялися часто. Можливо, був і такий бій. Ось тільки скеля... Ну що ж, вона робить легенду лише поетичнішою.

З перших днів працює на будівництві АЕС бригада теслярів - бетонщиків В.П. Дьоміна.

На фото: вгорі - виконроб Пром - 4 О. І. Савосін (крайній праворуч) на монтажі реакторного відділення; бригадир В.П. Дьомін і інженер-геодезист Наталя Вовк; внизу - на спорудженні спецкорпусу працюють електрозварювальники.

Михайло Доброніченко

ДЛЯ ВСІХ ОДНА ВИСОТА

... Атомний реактор у складеному вигляді важить близько тисячі тонн. Якщо на будівництві Воронежської АЕС монтаж полярного крана зайняв 8 місяців, то на Південно-Українській таку роботу, яка вимагала надзвичайної точності і майстерності, будівельники виконали лише за 2 місяці.

Знайомство з Анатолієм Сакуном, секретарем партійної організації дільниці Пром-4, відбулося біля основи реакторного відділення. Він був зайнятий стропуванням блоку, що, як потім з'ясувалось, важить 25 тонн. Краном пакет треба було подати в середину великого бетонного кільця.

Анатолій Андрійович - молодий, кременний, зросту невеликого. Сірі очі - водночас

запитливі й уважні. Хо́да некваплива, перевальцем - звичка колишнього моряка-підводника.

Бесіда з ним йшла уривками: то в пересувному вагончику, то на другому ярусі реактора, звідки відкривається огляд і можна уявити собі плавні обводи бетонного кола, що здійснюється в блакить неба. Там, високо вгорі, працювали люди.

Підійшов худорлявий, високий, голубоокий хлопець у робочій куртці. Відрекомендувався: Володимир Коротін. Очолює бригаду слюсарів-монтажників з 19 чоловік. На будові він уже чотири роки, приїхав з Нижнього Тагіла. Заочно вчиться на третьому курсі інституту.

У бригаді одна молодь. Одні вже пройшли загартування на інших будовах, другі - тільки тут почали писати свою трудову біографію. Григорій Лесик приїхав з Вінниці, Фархад Садиков - з Казахстану, Володимир Давиденко - з Іллічівська. Якщо спочатку на монтаж блока стіни реактора вони витрачали 12-14 годин, то зараз цю роботу виконують за 4-5 годин.

На засіданні партбюро начальник дільниці Тимофій Ілліч Антифеев про становище, що створилось, доповів коротко. Дільниця затримувала фронт робіт для суміжників. Щоб розв'язати проблему, треба було облицювати металом 1600 квадратних метрів стін. Потрібна була бригада слюсарів, але дільниця таких спеціалістів не мала. Як бути? Де взяти людей? Хтось запропонував звернутись за допомогою в управління будівництва. Цю ідею відразу ж відкинули.

Тоді слово взяв Леонід Самійлович Топчій, бригадир теслярів-бетонників:

- А чи не можна залучити до цієї роботи бригаду електрозварювальників? Хлопці там майстрові, думаю, не залишаться байдужими до нашого прохання.

Хтось висловив сумнів:

- Це не за їхнім профілем. Можуть відмовитись...

Наступного дня у бригаді Івана Вергелеса відбулися збори. Начальник дільниці і секретар партбюро відверто розповіли зварникам про становище, що склалося на об'єкті, про труднощі, які можуть виникнути.

Першим виступив молодий комуніст Михайло Архипов.

- Простої не повинно бути,- сказав він. -Як ми подивимось у вічі один одному, коли відмовимось...

Такої ж думки були комсомолец Сергій Бурим, Іван Реп'ях, інші члени бригади. Підсумок розмови підбив Іван Вергелес:

- Я спеціально не виступав перший. І не помилюся. Молодці, хлопці, іншого рішення від вас не чекав.

Роботу організували у дві зміни, довелось прихопити і вихідні, але завдання виконали за короткий строк. Зварники не тільки оволоділи навиками слюсарів, а й внесли раціоналізаторську пропозицію, здійснення якої дало змогу прискорити розкрій металу та облицювання стін.

Іншого разу на планерці в управлінні будови назвали дату прибуття спеціального вантажу - корпусу реактора. Треба було негайно укласти залізничні рейки у транспортному коридорі і підготувати бетонний майданчик, де розвантажуватиметься спеціально обладнана багатотоннажна платформа. І знову вибір випав на бригаду Вергелеса.

В день нашого приїзду на будову спеціалісти приймали в експлуатацію відрізок укладеної колії. Комуністи зварники М. Ф. Архипов, Д. С. Лукацький, комсомольці Олексій Капакли, Микола Фіногенов наприкінці зміни узнали приємну звістку: комісія прийняла залізничне полотно з оцінкою "відмінно", при нормі 20 міліметрів допуски не перевищували 3-5.

Звідки у людей таке високе почуття відповідальності за справи на будові? Не всі ж пройшли добру життєву школу на інших будовах, дехто тільки на Південно - Українській атомній робить перші кроки. А подивися, як працюють, - не нарадуєшся. Не випадково за підсумками соціалістичного змагання у переддень Ленінського ювілею колективу Пром-4

було вручено перехідний Червоний прапор обкому Компартії України, облвиконкому, облпрофради та обкому комсомолу.

Ініціативу й мікроклімат не можна створити наказом. Ніякі накази тут не допоможуть. Усе це робиться у щоденному спілкуванні комуністів з людьми. Заслуга в усьому тут партійної організації. Такого висновку доходиш, коли знайомишся з бригадою теслярів-бетонників, яку очолює комуніст, член будкому, депутат селищної Ради Леонід Самійлович Топчій. До молодих його не зарахуєш, але підтягнутий, енергійний.

Схематично його цікаве і нелегке життя будівельника можна змалювати трьома цифрами: 20, 16, 14. Перша - стільки років він очолює бетонників, друга - партійний стаж, третя - кількість років, відданих спорудженню Криворізької ДРЕС, за що відзначений урядовою нагородою - орденом Трудового Червоного Прапора.

Ще одну важливу дату в своїй біографії назвав Леонід Самійлович - день, коли дізнався про початок будівництва Південно - Української атомної. Це було у квітні 1975 року. Всією бригадою вирішили поїхати у Костянтинівку, що на Миколаївщині. Ось так, відразу, без довгих роздумів і жалю, залишили впорядковані квартири, звичну роботу і прибули на пусте місце, де спочатку їх чекали невлаштованість, знегоди і турботи з побутових питань. Усе, як кажуть, довелося починати з першого кілочка.

Віктору Сковорідці, Григорію Лесіку запам'яталася позначка "22". Стояли зимові дні з холодним пронизливим вітром, а на двадцятиметровій висоті він просто обпалював. Щоб не зірвати початок монтажу блоків, довелося в цих умовах бетонувати стіни. Працювали цілодобово. Замість 150 кубометрів бетону за нормою укладали 240-250.

Після закінчення Макіївського інженерно-будівельного інституту Володимир Гагара одержав направлення на будівництво Південно-Української АЕС. Скромна по натурі людина, він дуже зрадів, коли після прибуття на місце у відділі кадрів йому запропонували посаду майстра промдільниці. Інженерна складність і розмах робіт на головному об'єкті захопили його увагу.

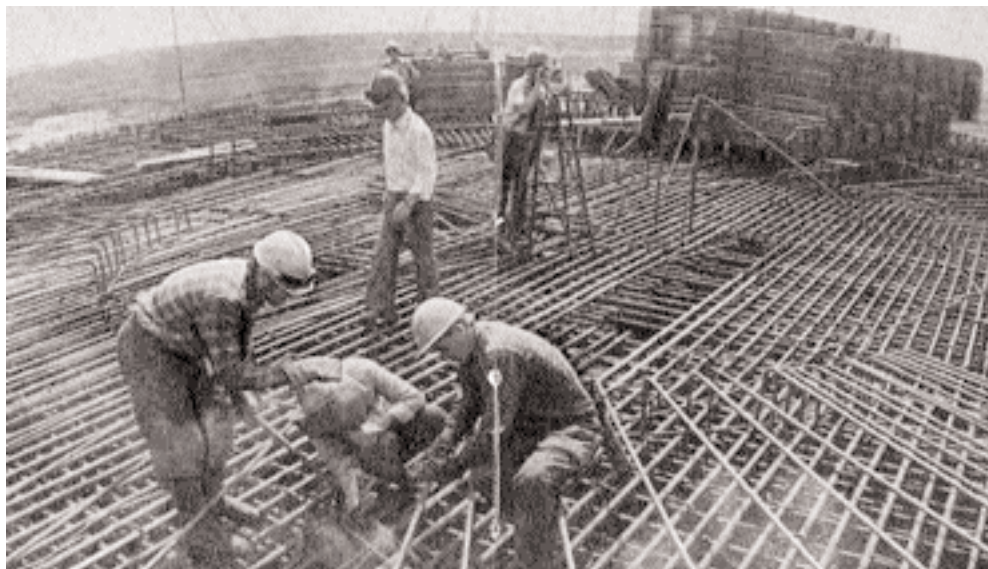
З таким настроєм Володимир переступив поріг виконробського вагончика на проммайданчику. Ні, він не знав і не міг передбачити, що своєю юнацькою соромливістю, прагненням завжди бути підкреслено ввічливим до старших, може викликати у керівника протилежну думку про свої достоїнства. При знайомстві, окинувши поглядом розгубленого юнака, начальник дільниці подумав : "Ну й подаруночок! З таким треба повозитися, щоб зробити справжнім будівельником".

Мине небагато часу, і Т.І. Антифеев змінив свою думку про Гагару. У бесіді з нами Тимофій Ілліч відверто признався:

- Спочатку помилився. Володимир виявився грамотним і наполегливим спеціалістом. Погодьтесь, мати такі якості - це вже немало. Правда, не обійшлося без наших настанов. Тепер я знаю, що він не підведе у складній обстановці.

На підтвердження сказаного начальник дільниці навів такий приклад. Відставало бетонування оболонки реактора на четвертій осі. Щоб не зірвати строки монтажу полярного крана, керівництво будови вирішило щодня піднімати на метр ярус кільця. Володимир Гагара і бригадир бетонників Володимир Ковчак розуміли складність наступної роботи. Все упиралось в проблему, як забезпечити у зимовий час додержання технології спорудження кільця, оскільки бетон до укладання і після треба підігрівати протягом 8-10 годин. Після роздумів, порадившись з комуністами, майстер Гагара і ланковий Олексій Леус запропонували зробити відкидні теплоізоляційні оболонки з брезенту. Нововведення прийняли. Це дало змогу колективу справитись з дорученим завданням.

... У буднях великої будови загартовують характер комуністи і безпартійні. Вони служать справі непомітно, але ревно, послідовно наближаючись до поставленої мети. В усіх одна висота. І вона буде взята - їхній мирний атом служитиме людям і країні.

ХЛІБ І АТОМ

Микола Біднина

Степ...

І в уяві - захоплює безмежжя. Степ нерідко порівнюють з морем. Образ цей - з сивою давнини. Коли в степу гнав вітер ковильну хвилю, коли табуни диких коней тонули по гриви в квітучому буйно зіллі.

Тисячоліттями степ колисав трави.

А потім прийшли люди і почали вирощувати тут хліб.

Вже два століття південний степ родить хліб. "Море" було поділене, помежоване, пошматоване за законами приватної власності. За роки Радянської влади степ знову став морем - вже хлібним.

А сьогодні в нашому південному степу народжується ще одне диво: енергетичне море. Ні, воно не розіллється на тисячі верств, шукаючи берегів, а буде заховане в атомних реакторах. А з них виливатиметься по проводах на величезну територію. Це - завтра. А сьогодні бачимо в степу промайданчик. Він займає площу 1300 гектарів. З літака дивитися - острівець серед хлібів. На острівці виростає місто і постає нова електрична станція. Південно - Українська АЕС.

Територія майбутнього енергетичного гіганта по периметру нерівна, скоріше зубчаста. От-ож окремі поля хлібів заходять ніби на будівельний майданчик. Трохи фантазії - і вже здається, що промисловий гігант заходить у міцне зачеплення з сільськогосподарським виробництвом, як дві зубчасті шестерні. Цьому образу допомагає народитися, напевне, і те, що поряд працюють однаково могутні машини: там, на полях, трактори, тут, на буд майданчику, бульдозери, скрепери.

Людина, яка давно - ну, три роки, скажімо, - не їхала трасою Київ - Миколаїв, буде вражена несподіваним і прекрасним видом: за селом Костянтинівка, нижче по Бугу від Первомайська, перед нею постане багатопверхове місто. По горизонталях і вертикалях сотні, тисячі вікон, за кожним з яких - людське життя. Дев'ятиповерхові білі красені піднялися на крутому березі Бугу, як вітрила нового корабля, в які дмухає вітер віку.

Людину, яка знала, що за Костянтинівкою простягався степ, обов'язково буде

переслідувати цей образ: степ народжує місто. Цей степ такий могутній, такий нині життєдіяльний, що зродить що хоч... Дивотворної сили степ! Але дивно: на будівельному майданчику майже не видно людей. В управлінні будівництва АЕС стверджують, що на будові трудиться вже понад 10 000 чоловік, а їх щось не видно. Бачиш крани, автомашини, бульдозери, панелевози... І тоді йдеш до начальника будівництва - Г.В. Сосєденка - і просиш пояснити таку річ: хто ж буде оцей гігантський комплекс?

- Люди, озброєні технікою, - каже Григорій Васильович.

І в свою чергу запитує: - А ви знаєте, що у нас на будові працює, - він мружиться, мов школяр, який виконує якусь математичну операцію "в умі", і раптом світлішає, - ви знаєте, що у нас працює понад 200 тисяч коней? А точніше - понад 200 тисяч механічних кінських сил?

До речі, про оці кінські сили, про енергоозброєність будівельників. Якось завітав на будову голова одного з колгоспів Арбузинського району (вони тут часті гості). Ходив, дивився, заохплювався, а потім каже начальнику будівництва:

- Ну й техніки у вас! Якби ото нам її - ми б гори перевернули... - І в очах у нього неприхована заздрість.

У начальника будівництва - Сосєденка - така звичка: на всі запитання обов'язково дати відповідь і по можливості - негайно. Отож він і запропонував голові колгоспу порухувати, скільки в його господарстві кінських сил на одного працюючого. Той здивувався: та разів у десять менше, ніж у вас. "А все-таки підрахуйте",- наполягає начальник. "Та що рахувати",- каже голова, ця цифра відома в нас кожному: по 19 з лишком кінських сил на колгоспника.

-А тепер ось наші підрахунки, - показав Сосєденко аркушик, де був виведений стовпчик цифр. В кінці стояв результат: 20 з лишком кінських сил на одного працюючого.

- Так виходить - ми рівносильні? - не повірив голова.

- Виходить, що так, - підтвердив начальник всесоюзної будови.

Рівносильні... Не будемо прискіпуватися до термінології. Може, економісти такого терміну й не вживають. Але сказано вірно. Народне господарство країни спирається на два крила: промисловість і сільське господарство. І ці крила повинні дійсно бути рівносильними, щоб літ був рівним, стрімким. Оці два крила - брати. Одне одного живлять і тримають в леті. І то не випадково здалося: будова виростає з землі. Все, що на ній, - з неї і від неї. Але вона не завжди була такою могутньою, як сьогодні.

Якщо говорити конкретно про косянтинівську землю... Історія її типова для півдня України й красномовна. Вже в 1921 році в селі Косянтинівка виникло кілька товариств по спільному обробітку землі. Одне з них назвали "Колос Добра". Колос - це коли окремі колосочки тісно один коло одного тримаються одного стержня, як люди - ідеї. Колос це - соціальною мовою - колектив колосочків...

Утвердилась Радянська влада на землі, утворились колективи, і пролетарська держава прийшла на допомогу: місто поставляло селу трактори, машини, реманент. Оті колосочки Добра росли, розмножувалися, скоро всю ниву вкрили. Це - як почали організовувати колгоспи. А перший колгосп в Косянтинівці назвали "Зелений барвінок". Зелений барвінок в народі - це поетичний образ краси й гармонії, символ щастя.

Косянтинівка - село велике, а колгоспи тоді були маленькі, отож їх було тоді декілька. А щоб вони трималися однієї ідеї, щоб не збилися з путі, пролетаріат Донбасу прислав сюди комуністів - двадцятип'ятитисячників головами колгоспів - Кузнецова, Фатьянова, Здановича. В 1930 році шахтарі з Донбасу, з шахти імені Нікодова, допомогли артілям Косянтинівки зібрати перший урожай та відремонтувати сільськогосподарську техніку. В селі була організована МТС. Це держава розправляла оті два крила, що дають їй і лет, і могутність. І крило допомагало крилу.

Не тільки техніку, не тільки людей давало місто колективістському селу. Воно вело за собою селян, навчало їх своїм прикладом. Навчило жити колективами, навчило працювати

так, як належить це робити господарям землі і країни. Приклад Стаханова і в селі знайшов послідовників. Вже в 1936 році в селі було 37 механізаторів-стахановців. Це були герої нового дня, нового життя.

Місто давало селу трактори й машини, грамотних людей. В селянській свідомості міцно поросла думка: місто, робітничий клас - наш друг. А другові - все найкраще, найцінніше: хліб, м'ясо, молоко. Сильніший друг - сильніший і я. І колгоспи села нарощували виробництво продукції. З допомогою друга і брата - робітничого класу, що озброював селян новою і потужною технікою.

Я зовсім не збираюся писати трактат про становлення союзу робітничого класу і колгоспного селянства. Але оці витяги з історії села Костянтинівка нав'яні прекрасним видовищем, що дарує нам сьогодні панорама будівництва гігантської АЕС на колгоспній землі під щедрим літнім... ні, під радянським сонцем!

Це не просто зростає чергова АЕС - на цей раз на Південному Бузі. Тут започатковується гігантський енергокомплекс. Крім власне АЕС, на Бузі буде збудовано кілька водоймищ і кілька гідроелектричних станцій. Загальна потужність електричних станцій становитиме близько шести мільйонів кіловат. Десять Дніпрогесів в одній упряжі. Справжнє море енергії. Ось яке диво здатна родити сьогодні наша земля.

Арбузинський район, що віддалік від промислових центрів, відчував себе досі дещо обділеним щодо шефства. І ось такий могутній сусід - будова. Ще до того, як Арбузинський райком партії затвердив генпідрядника будови і близько двох десятків субпідрядних організацій офіційними шефами колгоспів, господарства району вже встановили якнайтісніші контакти з будівельним гігантом. Будова, ще навіть сама не ставши на ноги, допомагала (і допомагає) всім, чого потребують колгоспи: металом, цементом. Будівельники (а люди це за "соціальним походженням" сільські) охоче підсобляють у вихідні дні господарствам у збиранні врожаю, заготівлі кормів, в обробітку просапних. В будиночку-штабі Пром-2 (де начальником дільниці С.М. Калинчук) висять соціалістичні зобов'язання бригад. І в них є пункти такого змісту: відпрацювати в колгоспі Жовтневої революції (місцевому, Костянтинівському) по стільки-то людино-днів у неробочий час.

Бригадир столярів-бетонників Володимир Дьомін розповів:

- Ми, люди сільські, знаємо, як важко буває колгоспові в напружений час. А хліб і овочі - то ж для нас, для таких, як ми. Та й важче стало місцевому колгоспові, бо десятки молодих людей із села прийшли до нас на будову. Так що робота у вихідні на полях - то для нас радість.

А сам Дьомін - з недалеких місць, з Херсонщини, з мальовничого села над Дніпром, яке називається Золота Балка. І дружина його звідти. Збиралися вони їхати (обоє культарміїці) десь на будову, а вона - поруч, в Криворіжжі. Дьомін приховав, що він баяніст, завідувачим клубом працював. І став на Криворізькій ДРЕС-2 столяром-бетонником. Потім освоїв професію плиточника. Згодились йому нові професії. Тут, на Південно - Українській АЕС, він вже бригадир, навчає інших хлопців із села будівничій майстерності. І бригадою його на будові не нахваляться.

Будова ще не відзначила п'ятиріччя з дня свого заснування, а як багато зроблено для сільськогосподарського виробництва району.

З оцими своїми враженнями від співробітництва будови і колгоспів району я зайшов до секретаря Миколаївського обкому Компартії України Миколи Петровича Земляного. Він розповів:

- Значення будови для розвитку навколишнього регіону важко переоцінити. Південно - Українська АЕС розташована в районі, віддаленому від промислових центрів. Отже, вона цілком закономірно стає своєрідною базою для дальшої індустріалізації сільськогосподарського ви-

робництва. І не тільки як будова-шеф, як будова-підрядник. Навколо атомної станції складається приміська сільськогосподарська зона інтенсивного типу господарств - з розвитком овочівництва (в тому числі й тепличним), молочною і м'ясною галузями. В господарствах збільшиться насиченість технікою, підвищиться рівень ведення всіх галузей виробництва.

- Велике значення будови і в соціальному плані. Частина колгоспників стане (і вже стала) робітниками. Нове місто наблизить свій високий рівень культури, побутових послуг і медичного обслуговування до сільських жителів, які будуть користуватися його благами. Деякі сім'ї села Костянтинівки, що працюють в колгоспі, вже живуть в нових квартирах нового селища.

- Нове селище, до речі, стає прикладом і для будівельників області та міста. Тут будують швидко, гарно, забудова ведеться комплексно, будинки тут різноманітні. Їх надсилають Тольятті і Прип'ять, Курськ і Бурштин. Це буде комуністичне місто. Тут працюють люди більше 30 національностей.

Коли на будові в свій час висунули кандидатом в обласну Раду народних депутатів Лену Ткаченко, то їздила вона на зустріч з виборцями в радгоспі "Агрономія", в колгоспі. Хтось запитав: а як же вона буде відстоювати наші інтереси, сільських трудівників, коли вона не знає, чим ми живемо.

"А я сільська, - знайшлася на слові Лена. - Батьки мої в радгоспі працюють, в Донецькій області".

А завтра, цілком можливо, Лена буде інженером... Сьогодні управління будови возить автобусом своїх абітурієнтів до Первомайська - до філіалу технологічного інституту.

... Там, де асфальтова стрічка, вибігаючи з Атомограда, перехрещується зі степовими шляхами, стоїть височенний пілон, увінчаний моделлю атома. Пілон - як стебло дивного колоса, де в могутньому ритмі крутяться зерна-електрони. Цей індустріальний колос, подібному хлібному, дає енергію. Тільки такої напруги, такої потужності, яка змагається з самим сонцем.

Енергія Південно - Української АЕС сповнить напругою проводи об'єднаної системи Півдня.

На фото: електрозварювальниця Надія Матуліна; члени комплексної бригади Петра Верещака з Пром - 4.

ЗАПАЛИ СВОЮ ЗІРКУ

Жодна будова не починається без електроенергії. Але, як обмовився бригадир електриків-монтажників Південно-Української АЕС Семен Мусійович Колесник, щоб спорудити лінію високої напруги, необхідна висока напруга людських зусиль: волі, знань, уміння.

Саме так і починаеш думати, познайомившись із сім'єю Колесників. У ній - п'ять чоловік. І всі п'ятеро - електрики-монтажники.

Навіть жінки.

В сім'ї Колесників їх навіть дві: мати й дочка. А чоловіча частина сім'ї - це батько і два сини. Гарна сім'я, дружна. Побувати тут-велика радість; усі привітні, прості і добрі люди.

Сусіди мені говорили: завітаєш до Колесників, подивишся, які вони дружні, - сам кращим станеш. І на роботі: "З Колесниками працювати - одне задоволення. Сумлінні люди, грамотні спеціалісти, завжди готові і словом, і ділом допомогти товаришам".

В Управлінні будівництва АЕС добре знають Колесників, та особливо - Семена Мусійовича. За ту ділянку, де працює його бригада, як мені сказали, у керівників будови не болить голова: роботи будь - якої складності будуть виконані достроково і з найвищою якістю. Правда, потім мені довелось уточнити, що вираз "не болить голова" дещо афористичний. Бригадир Колесник не з тих сумлінних, але тихих, сумирних працівників, які живуть за принципом "мене не торкай, і я тебе не займу".

Вн не соримиться потурбувати не тільки керівників "свого" тресту "Електропівденмонтаж", але вважає за обов'язок зайти навіть до начальника управління будівництва Григорія Васильовича Сосєденка, до його заступників. І заглядає він сюди не просто з візитом ввічливості, а щоб розповісти про неполадки на проммайданчику, вказати на непорозуміння між субпідрядниками, на погане "диригування" генпідрядника.

Так що, як бачимо, від невгамовного, "колючого" характеру Семена Мусійовича, для якого справа -перш за все, у деяких керівників починає боліти голова. Коли йому кажуть про це, у нього одна відповідь: хай у кожного болить душа за справу, тоді голова буде свіжа і світла, яка й потрібна для роботи.

На Південно - Українській ім'я Колесника стало відоме всім, тим більше, що колектив будівельників спочатку був невеликий - кожний на виду. Так ось спочатку Колесник прославився тим, що був, на думку декого, надто вимогливим: і те йому не так, і інше не задовольняє. Поламав організацію праці, яка вже складалася в бригадах електромонтажників, удосконалив її. Жадавав нової техніки, додаткових матеріалів.

Декого з керівників це почало навіть дратувати. Вони засуджували дії і надмірний запал Семена Мусійовича; мовляв, так кожний скаже: створіть ідеальні умови, і я покажу клас роботи. Ти покажи, мовляв, високі результати в умовах, які є. Будова - це тобі не завод з налагодженим виробництвом, тут завжди чогось не вистачає.

Та Колесник не вгамовувався. Він знав, чого вимагає. Не новачком він був на проммайданчику: Південно - Українська АЕС була його дев'ятою будовою. Отож посилання на те, що будмайданчик не завод, його не переконували. Якщо наявне правильне постачання, вміє керівництво всіма підрозділами, то будова нагадує в чомусь ритмічну роботу своєрідного заводу, де готовою продукцією повинні бути промислові корпуси, житлові приміщення, підстанції.

Тай вимагав він не так уже й багато, як декому здавалось. На спорудженні лінії електропередачі, за його оцінкою, панував хаос. Ямки стояків свердлили похилим буром, яким неможливо було добитись суворой вертикальності. Звідси і його перша настійна вимога: дайте мені спеціальний бур, інакше буде брак, який пізніше дорогим коштом доведеться виправляти. Другою вимогою було: доставте метал для шаблонів, з допомогою яких встановлюють залізобетонні стояки. Не всі розуміли, навіщо якісь там шаблони, про них

навіть у спеціальній літературі не згадувалось.

Звичайно, про це ніде не написано, погоджується Колесник, тому що їх сам він недавно застосував - уперше на Ладижинській ДРЕС. А досвід її спорудження - на два роки раніше строку - говорить сам за себе.

Заперечити було нічого - він же вболівав за будову, за високі темпи і високу якість... Дали йому спецбур і метал для шаблонів. А незабаром будовою пройшла нова хвиля здивування. На спорудженні лінії електропередачі бригада Колесника щоденно виконує по... три норми. Дехто бурчав: та що він витворяє, отой Колесник! То досаджає всім вимогами, то дивує виробітком. Чи все там у нього чесно?

Та перевірки особливої не вимагалося: лінія електропередачі крокувала своїми щоглами дійсно втричі швидше, ніж звичайно. На диво чіткою була організація праці. Двоє робітників у готові ямки вставляли шаблони, двоє з допомогою крана - стояки, двоє бетонували. За зміну - 36 стояків. 300 процентів норми. Все правильно. Ось навіщо були потрібні шаблони: якщо вчасно не підвозили бетону(такої чіткості домогтися, дійсно, дуже важко), робота не зупинялась. Стояки закріплювали в шаблонах і йшли далі.

Після цього, коли Колесник з'являвся в управлінні будівництва, вже нікого не дивувало: знову, напевне, в бригадира ділова пропозиція, яка допоможе атомній рості трішки швидше. Так зростати допоміг Семен Мусійович уже восьми будовам. А будови не залишились в боргу: вони допомагали швидше зростати йому самому, перетворивши сільського хлопця у висококласного спеціаліста електромонтажної справи.

Родом він з Улянівського району Кіровоградської області. Учився, працював, рано засвоїв просту істину, що моє - це те, що зроблене власними руками. У нього були свій трактор, своє поле. А йому хотілося більше й більше. Щоб сказати - моя електростанція, моє місто і моя країна. А чому б і ні?

І тоді прочитав він у газеті, що на Уралі будується Аргаяшська ДРЕС і що їй потрібні робочі руки. А спеціальність можна оволодіти на місці.. Він зрозумів це як персональне запрошення! З того все й почалося - одна будова, потім друга, третя. І ось - дев'ята. Маючи їх за плечима, він і справді тепер знає оте відчуття: країна моя. Коли прочитає в газеті, почує по радіо хоча б про одну із будов, де зводив підстанції, до яких і від яких "тягнув" електролінії, наче теплий струмінь омиває серце: моя! А на інших, теж відомих на всю країну, працюють товариші, члени його колишніх бригад, які вже самі стали бригадирами й майстрами. І виходить: все, що споруджується, що дає енергію високих потужностей, - його. Звідти і йде чуття країни, своєї Батьківщини.

- Знаєте, - довірливо каже Семен Мусійович, - це дуже приємне, хоча трохи й сумне почуття - залишити тобою зведену електростанцію. Сумно від того, що ніби полишаєш рідний дім, рідне місто. Але й приємно. Ти йдеш, а після тебе живе, діє станція, електролінії, які ти монтував, струмує енергія, яка крутить машини, дає життя фабрикам, заводам, світло містам! Після тебе залишається сузір'я вогнів, в яких є і твоя зірка...

Закінчується будова і тебе невимовно тягне на нове місце. Там все починається спочатку: труднощі побуту, постачання, нестача кваліфікованих кадрів, невідрегульованість управління. Але й саме тому хочеться їхати, дати всьому цьому життя. Кожна нова будова - це як нова сторінка в твоєму житті. Ще одна весна, що оновлює і тебе самого.

- Мене що приваблює в роботі електромонтажника? - продовжує він. - Приїздимо на нове місце, підводимо електролінію, скажімо, на 35 кіловольт, будова оживає. А через 4-5 років, коли покидаєш станцію, вже кілька ліній по 110, 330 кіловольт відходять променями. Будова живить струмок, а станція дає ріки енергії! Потім ти від однієї з цих рік знову відводиш струмок, і все починається спочатку.

Коли задумаєшся над цими словами закоханого у свою справу електрика-монтажника Семена Мусійовича Колесника, починаєш розуміти, чому його сім'я пішла за ним. До лінії

високої напруги, яку веде протягом життя Семен Мусійович, першою "підключилась" його дружина Олександра Василівна.

А було це так. Проклавши на Уралі тисячокілометрові лінії електропередач, Семен Мусійович з газет дізнався, що на Україні починається спорудження Трипільської ДРЕС. А це вже в крові справжнього будівельника: чим серйозніша будова, тим сильніше притягує вона до себе. Магнетизм породжує якийсь чи що? Одне слово, "захворів" Семен Мусійович цією будовою, і його домашні зрозуміли, що незабаром переїжджатимуть...

Колесник не писав на будову листи, не запитував, чи знайдеться для нього робота і які, мовляв, види на житло. Для порядку заїхав до Києва - в Міністерство енергетики і електрифікації. Там краще знали, де потрібні кадри. І правильно зробив. Його послали на Бурштинську ДРЕС, дуже потрібні там були електромонтажники. Саме тут і почався перелом у сім'ї.

- Ти мені дуже потрібна, дорога моя Олександро Василівно,- сказав Семен Мусійович якось після роботи.

- Спасибі на доброму слові,- відповіла дружина з нотками іронії. -А я, виростивши тобі двох синів і дочку, тільки здогадувалось про це.

- Ти мене не так зрозуміла, жінко. Ти ж знаєш, що я тобі вдячний за все... А сьогодні ти мені потрібна як робітниця в бригаді. Людей не вистачає. Йди до мене в бригаду. Діти вже наші підросли, самостійністю похваляються.

- Якщо тобі потрібно... - сказала Олександра Василівна. Хоча в душі сумнівалася. Навіть не знала, чи жіноча це професія - електромонтажник. Колись працювала на швейній фабриці, потім дітей ростила... Чи зможе? Незабаром переконалося: жіноча це робота - електромонтажник. Перший, другий, третій, четвертий розряд - швидко піднімалася вгору. Освоїла вторинну комутацію.

А на Ладизинській ДРЕС, коли Олександра Василівна працювала вже не в чоловічій бригаді, до батька попросився старший син Микола - після закінчення дев'ятого класу. Батько спочатку навіть розсердився. Як так? Чому десятирічку не закінчуєш?

Та син запевнив, що середню освіту він обов'язково матиме. Але йому, мовляв, не хочеться втрачати часу. Він вже дорослий, хочеться скоріше спеціальність здобути. А головне - почати свою біографію з Ладизинської ДРЕС. Про неї стільки пишуть! Одна з головних будов країни. Та й працювати він буде не ким-небудь, а електриком-монтажником, як тато, якого він дуже любить. Одне слово, знайшов підхід до батькового серця.

Підхід знайти - знайшов, а от довір'я батькового ледь не втратив.

Здавши екзамени за дев'ятий клас, Микола планував (під впливом друзів, звичайно) почати своє трудове життя дещо інакше, ніж вийшло насправді. Захотів улітку відпочити від школи й науки, трохи розважитись, тим більше, що у друзів є і магнітофони, і програвачі. Та вже на другий день канікул, вранці, коли Микола солодко спав, батько суворо запитав: ти чому це не збираєшся на роботу? Розповідати про свої плани раптом зробилося соромно, тому швидко зорієнтувався в ситуації і за мить зібрався на будову.

А про свої "рожеві" мрії він, як чесна людина, розказав батькові значно пізніше, коли зарекомендував себе не тільки здібним учнем, а й грамотним монтажником. Розповів, як спав і бачив веселе літо. І вони пореготали над цим. Добре ж сміються люди, в яких чисте сумління...

Після Миколи попросилась в електрики його сестра Галя, тендітна і ніжна дівчинка. Тут уже "командування парадом" взяла на себе мати, Олександра Василівна:

-Не моється, діла не буде. Нас уже три електрики в сім'ї, і всі - без спеціальної підготовки. Досить. Хочеш буди спеціалістом з електрики, іди в технікум.

Ця розмова була в Ладизині. Галя зібрала валізи й поїхала в Бурштин, звідки нещодавно прибула сім'я. Мати наказувала: ти ж гляди мені там. Галя всміхалася: що там особливого - Бурштин, наше місто. Там вона вступила до енергетичного технікуму і закінчила його. В сім'ї раділи. Свій учений спеціаліст появився.

З технікуму Галя поспішала вже на нове місце проживання і роботи - на Південно-Українську АЕС. Здивування, радість і задоволення - все в ній змішалось. На спорудженні атомної станції сім'я ще не працювала! Оце так початок біографії! І пішла Галя, дипломований спеціаліст... рядовим електриком-монтажником. Їх спочатку дуже не вистачало.

Коли вдома вона сказала про своє рішення, мати з батьком презирнулися між собою і всміхнулися дочці. Звичайно, правильне рішення вона прийняла... Рішення зрілої людини, що, розуміється на обставинах, враховує потреби будови. Житлові будинки, до слова, он уже споруджені, а здача їх затримується через відсутність внутрішньої електромережі. Хіба ж це діло? Будівельники чекають квартир.

Та й починати всяке діло слід з маленького, поступово. Менше помилок зробиш, швидше майстерності досягнеш.

І Галя пішла монтувати електромережу в будинках, а потім - зовнішнє освітлення. Адже це потрібно для колег-будівельників, для свої батьків, для себе, врешті-решт. На будові, як ніде, в пошані товариство. Усе, що робиться твоїми руками, - для тебе, твоїх товаришів. Будинки - для тебе, школа і дитсадок - для твоїх дітей, котельня, клуб, їдальня - для тебе, атомний реактор, - для інших, таких, як ти. Електроенергія потрібна всім, потрібна країні.

І тільки тоді, коли містечко одержало світло, коли на будові стало більше спеціалістів з електрифікації, Галя підмінили на монтажній роботі і взяли у відділ технологічного обладнання. Займається вона питаннями постачання, дбає, щоб електрики-монтажники вчасно мали все під рукою, щоб не простоявали бригади, щоб у них завжди був фронт робіт.

Я ще нічого не сказав про п'ятого члена сім'ї - Євгена. Його теж пекла нетерплячка - швидше в бригаду батька! Але сімейна рада вирішила, що оволодівати йому професію краще в училищі. І пішов Женя в ПТУ. Приїздить - на все жадібними очима дивиться. То в бригаду до батька піде, то до брата, до матері чи до сестри загляне, всюди цікаво. Якось не утримався:

- Батьку, а що, коли я залишуся? Теорію ми вже вивчили, а практику під твоєю рукою здобуду.

- Що? - суворо глянув батько. Не закінчивши училища? Та хто ж тебе візьме, недоука? Ти, мабуть, пожартував, хлопчику, але дуже невдало.

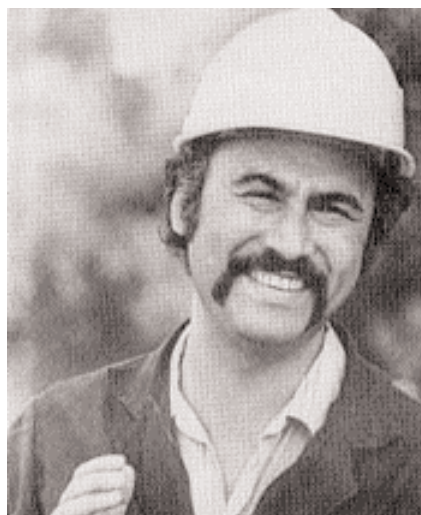
- Ну, звичайно, я пожартував, - сказав Євген.

В минулому році він закінчив училище і приїхав на АЕС. Його чекали. Чекала сім'я, чекала будова. Династію Колесників тут знають, поважають. Ще одним будівельником стало більше!

... Зростає Південно-Українська АЕС. Підіймаються нові й нові об'єкти на будові, і до кожного тягнуться лінії електропроводів. Об'єкти живить струм далеких електростанцій. Напевне, і тих восьми, які зводив заслужений енергетик УРСР Семен Мусійович Колесник зі своєю сім'єю. А прийде час, і Південно-Українська "пожене" струм на інші будови, в промислові центри і в аграрні райони. Новими електричними сузір'ями вкриється наша радянська земля. І в тих сузір'ях будуть і вогні династії Колесників.

Про автора. *Біднина Микола Михайлович (1931 - 1991) - письменник, член Національної спілки журналістів України, народився 1 січня 1931 року с. Висуньк Березнеговатського району Миколаївської області. В 1957 році закінчив Херсонський сільськогосподарський інститут, після закінчення працював агрономом у Казахстані. З 1960 року - на журналістській роботі. Працював у Миколаївських обласних газетах "Ленінське плем'я", "Южная правда", "Радянське Прибужжя". Протягом 20 років був власним кореспондентом "Радянської України" по Миколаївській області. Автор збірок літературних етюдів "Дебют" (1963), нарисів "Степова зірниця" (1981), оповідань у журналі "Вітчизна", в інших виданнях. В період 1981 - 1985 рр. був організатором і редактором спеціального випуску газети "Радянська Україна" на будівництві Південно-Української АЕС.*

За журналістську діяльність нагороджений орденом Дружби народів, медаллю ВДНГ.

На фото: зводиться реакторне відділення; начальник Пром-7 М.М. Джураев; заступник секретаря комітету комсомолу Т. Величко з молодими будівельниками; бійці студентського загону «Мирний атом».

НА КРУТИЗНІ

Уже кілька днів Михайло Сакович прасував бульдозером крутий схил верхньої греблі Ташлицького водосховища. Тоді, після довгих морозів, настала відлига, заворушилися ручаї, і конче необхідно було підготувати греблю до весняного розливу Ташлика. Саковичу, який віртуозно володіє машиною, доручили укласти пісок на крутизні. Крізь зарошене мжичкою скло кабіни йому було видно тільки нерухомі хмари над гребенем банкета, жовту доріжку піску, обрамлену слідами траків, снігові полоси на схилах балки і запінений потік талої води в глибокому ложі ріки.

Сакович працював без перекурів, не озираючись, щоб не вибиватися з ритму і не втрачати відчуття машини, покірної, здається, самій думці. Але все частіше його увагу привертали відталий Ташлик. Кволий потічок, що промерз було до дна, могутньо заклекотів, перегукуючись із стосильним бульдозером. Під греблю для нього завбачливо поклали дві широкі труби, здатні без затримки пропустити весняну воду. Торік Сакович, працюючи на греблі, навіть не помітив розливу ріки. Тала вода скочувалась у Буг, не заважаючи механізаторам нарощувати греблю, тоді ще низеньку і непримітну між скелями і кручами.

А тепер вода нуртувала... Сакович з цікавістю стежив, як набухає річка, і думав, що минулої весни таке повноводдя розметало б гребельку доценту. А нині постоїть водиця перед монолітною стіною і тихенько стече по трубах. А який ставок був би на літо! З пилу, у жару - у воду! Краса!

Захопившись повинню, Сакович не розрахував сили машини, і на підйомі бульдозер, впершись ножем у кучугуру піску, спинився, заглох. Бульдозеристи звичні до таких зупинок. Хвилина - і двигун знову подасть басовитий голос. Але цього разу Саковичу не вдалось запустити його - згоріло магнето. Він виліз із кабіни і пішов на греблю, щоб попутною машиною добратись до майстерні.

Згори озирнувся на Ташлик. Річка виповнювалась на очах. Захлинулись і зникли під водою труби, шалений вир закрутився над ними і пропав у глибочині. Хвиля лизнула греблю і залишила на піску галузки бур'яну, шматки криги, клапті бурої піни. Осиротілий бульдозер, здавалося, сповзав до води, і Саковича охопила тривога: "Чи не затопить машину, поки він шукатиме каторжне магнето? Швидше дістатись до майстерні..."

... В управлінні будівництва Південно-Української АЕС про можливу повінь знали всі спеціалісти, причетні до спорудження Ташлицького водосховища. Ще задовго до весни з Харкова надійшла телеграма: автори проекту греблі цікавились, що зроблено для скидання талих вод, які можуть розмити ядро банкета.

Тоді ж головний інженер управління будівництва Микола Костянтинович Стулін зібрав нараду спеціалістів і коротко пояснив ситуацію:

- "Гідропроект" турбується, запитує, чи готові до повені. Згідно з проектом треба прокласти обвідний канал, а керівники дільниці "Донбасенергобудмеханізація" поки що й не думають починати..."

За вікном кабінету чорнів пересохий з осені, скутий морозом степ, і присутні на нараді відверто позіхали, перемовлялися:

- А в Харкові, напевне, сніжок. Рип-рип під ногами. В неділю - на лижі...

- Це ж скільки солярки треба спалити на тому каналі! А ми стоїмо, часом, без грама пального.

- Нащо той канал?

- Не беріть до серця. Я тут третій рік, а повені ще не бачив.

З каналом вирішили почекати. Так і доповів Стулін начальнику управління будівництва Григорію Васильовичу Соседецьку. Рішення було нібито обґрунтоване: греблю нарощено до 70-ї позначки, "кишеня" перед нею прийме до двох мільйонів кубометрів води, і аж тоді

створиться реальна загроза розмиву ядра банкету. Весняний розлив пересохлої річки після безсніжної зими такий же можливий, як шторм на Місяці; на будові гострий дефіцит пального, а треба негайно готувати котлован під машинний зал станції.

- В усякому разі подивимось ще на погоду, - розважив Стулін.

- Обвідний канал, шановний Миколо Костянтиновичу, можна було викопати ще торік, влітку, без нагадувань з Харкова, - незадоволено сказав Сосеєнко. - Це Житній нам "удружив". Я впевнений, що канал у нього навіть у титулі не числиться.

Сосеєнко подзвонив Житньому - начальникові дільниці "Донбасенергобудмеханізація".

- Вікторе Олександровичу, що робитимеш з повінню? Думаєш, не буде? А "Гідропроєкт" наполягає... Що канал не в титулі, я знаю - глянув на Стуліна. - А чому? Кажеш, пізно надійшла документація...

Тут Житній почав наводити відомі вже Сосеєнку аргументи про спорудження каналу, і Григорій Васильович закінчив розмову. Йому теж не вірилось у фантастичну повінь.

А зима нарешті розщедрилася на сніг. Він упав на мерзлу землю і не танув, не вмивало його звичайними для степового Прибужжя дощами, і Сосеєнко розпорядився пильніше стежити за гідрологічною обстановкою. Він зрозумів, що цей сніг може дати високу воду. Не таку, щоб перелилася через греблю, але чим дідько не жартує. Коли вже ризикнули не поспішати з обвідним каналом, то в ніякому разі не можна тепер допустити розмиву греблі.

Але обстеження гідрологів, проведені в басейні Ташлика, показали, що така загроза існує. Річка може зібрати в своє русло кілька мільйонів кубометрів води. Раптовий натиск її здатен розметати греблю. Проте сніг одразу, вмить, не тане. Ташлик, напевне, наповниться тільки до третьої декади березня при постійній плюсовій температурі. До цього часу частина води стече в Буг, а частина просочиться в ґрунт.

"Снотворний прогноз", - подумав Сосеєнко і розпорядився нарощувати греблю.

Наприкінці лютого теплі вітри принесли відлигу. Захмарилось небо, пішли дощі, і в Ташлицьку балку зашурхотіли потоки води. В штабі управління відразу всі заговорили про повінь. А з Харкова знову телефонують: як там з греблею, чи не розміє? Що їм відповісти? Сосеєнко ледве закінчив неприємну розмову, вийшов із штабу, сів у машину і запалив сигарету.

-- Найлегше, Женю, - сказав шоферові, - не брати на себе зайвої відповідальності, не кликати вовка з лісу. Намальовано канал, то копай і не сумнівайся, що це марна трата сил, грошей, пального. Держава все спише. Держава - вона багата. А де береться те багатство, тебе не стосується!

Женя вловив сарказм і зрозумів: шеф стурбований і сердитий. Не питаючи, куди їхати, вирулив від штабу на бетонку і за якусь хвилину вже обганяв колону важких самоскидів і довжелезних панелевозів.

Сосеєнко крутив в руках запальничку, мружився від сигаретного диму і мовчав. Між ним і водієм службової машини давно повне взаєморозуміння, як між людьми, котрим довелось подолати сотні кілометрів спільної дороги. Сосеєнко вірив у міцні руки хлопця і кмітливу його голову, знав, що будь-яка подорож обійдеться без пригод, і почував себе впевнено, спокійно, коли за кермом - добродушний і надійний Женя. Власне, він давно не Женя, а Євген Іванович, товариш Малтабар, але звикли всі звати просто на ім'я.

- Женю, у мого "драндулета" щось барахлить.

І Євген Іванович іде оглядати двигун "драндулета".

- Що куримо, Женю?

І Малтабар пускає по руках пачку сигарет, привезених з далекого рейсу, - в місцевій торгівлі такі не водяться.

- Женю, по конях!

І Женя готовий у дорогу.

Промайнула бетонка, прошурхотів під колесами перетертий на пісок асфальт. "УАЗик" з'їхав на греблю. Звідси, з семидесятиметрової висоти банкетета, видно всю чашу майбутнього водоймища - непривітні береги, наїжачені гострими, як протитанкові надовби, скелями, бурхливий Ташлик, крутий схил греблі, на якому закопався в піску одинокий бульдозер. Вода заповнила вже половину кишені перед банкетом, а в полях наростає клекіт ручаїв.

З голови не йде надокучлива задача про басейн з двома трубами. Однією вода витікає, другою - вливається. Чи наповниться басейн і коли? Труби над греблю пропускають кубометр води за секунду, прибуває ж 5-6 кубів. А скільки прибудуватиме протягом доби, тижня? Басейн Ташлика - це десятки тисяч гектарів степу, з якого річка збирає щедрий врожай води. Однак весняних розливів фактично не спостерігається.

Сосеєненко пройшовся крайком греблі, оглядаючи ставок. Плесо, здавалось, дихає, набираючи сил, щоб навалитись на греблю і зім'яти її. Рішуче повернувся до машини, увімкнув рацію, щоб викликати штаб і негайно формувати загін для приборкання повені. Але з-за пагорба випірнуло кілька машин. Прибули Стуліч, Житній, інженери, виконроби, гідрологи. Сосеєненко з занепокоєнням в очах глянув на прибулих...

Ще півгодини тому Сосеєненко думав, що поки вода підніметься на сімдесятиметрову висоту, запаси її в степу вичерпаються, і повинь сама собою піде на спад. Але ніхто не врахував тієї обставини, що сніг упав на промерзлий ґрунт. Зверху тоне, а знизу підмерзає, і вода тече, як по асфальту, не просочуючись у землю. Добре, що хмарна погода. Блисне сонце - і потік води зросте в десятки разів. А це - катастрофа! Повинь розміє греблю і пропаде майже рік роботи. Ні! Треба визнати помилку і діяти швидко, рішуче.

І вже рубав рукою повітря, ніби підкреслював пункти плану ліквідації загрози повені.

- Негайно зв'язатись з Харковом: що порадять автори проекту? Уточнити параметри каналу, виходячи з реальних умов.

- Сформувати ударний загін механізаторів і водіїв. Сказати людям всю правду. Якщо розміє греблю, це може серйозно затримати пуск реактора. Поставити завдання: прокласти канал і нарощувати греблю. Вдень і вночі! У штабі й на греблі встановити цілодобове чергування.

- І найголовніше: люди повинні нормально відпочивати, харчуватися. Їх треба підвозити на роботу і додому.

Через кілька годин з усіх кінців будови на греблю, ніби танки в атаку, пішли бульдозери, екскаватори, самоскиди. Приборкувати повинь взяли найдосвідченіші: парторг Іван Онищенко та Борис Леліс - виконроби, член парткому Василь Богатиренко, комуніст Володимир Концевой. Дмитро Гармашов, Василь Пластамак, машиністи екскаваторів, бульдозеристи Іларіон Позивайло, Іван Щербачков, Валерій Мар'ян і десятки інших, чий імена можна буде встановити потім тільки з довжелезного наказу про подяки і премії за врятування греблі.

Все це був народ надійний, гідний свого звання - робітничий клас.

Саковичу не пощастило знайти в майстерні запасне магнето. Коли формували загін, він зняв магнето з машини товариша, який залишився на базі, поставив замість згорілого, вивіз свою "стотридцятку" на трасу каналу і пристроївся за "Інтером" Іларіона Позивайла. Позивайло лишився задоволений таким сусідством: Сакович завжди виручить.

Ґрунт був мерзлий і кам'янистий. Подекуди траплялись виходи гірських порід, і працювалось важко. Тупилися ножі, машини тонули в круто замішаній глині з щебенем. А вночі наліг туман, і в світлі фар здавалось, що бульдозер впирається в стіну. Що там під ножем? Скеля, глина, прірва?..

Вранці прибула зміна. Стих гул машин, скрегіт гусениць, ножів. Позивайло розправив занімілу спину.

- Тепер - під душ! Гарячий сніданок - і гуд бай! Поїхали, Михайле.

- Сакович дрімав, відкинувшись на спинку сидіння.
- Дома відіспишся,- торкнув його Іларіон.
- Я незмінний, - пожартував Сакович. - Напарник мій, Григорій Чернецький, недавно перейшов на роботу у відділ постачання. А бульдозерів і так обмаль. Екскаваторники натискують - тільки встигай!

Позивайло знизав плечима і пішов до автомашини.

Коли він знову заступив на зміну. Сакович так само сидів у кабіні, поклавши руки на важелі, готовий до роботи.

- Привезли твого напарника, - сказав Іларіон.

- Хто ж це тебе загітував? - поцікавився Сакович, вітаючись з Чернецьким.

- Парторг, начальник. Я й сам прийшов би, коли б знав, що ти один.

Втомлений Сакович передав товаришеві зміну і поїхав додому.

Третього дня ножі бульдозерів заскреготіли по важкій скелястій породі. Нараз машина Позивайла ніби спіткнулась і застигла на місці.

Сакович, який вів слідом свою "стотридцятку", теж зупинився і визирнув з кабіни.

- Приїхали! - гукнув Позивайло. - Тут потрібен динаміт. Механізатори зібрались "на пригоду". Сюди ж поспішили Сосеєнко, Житній, виконроби.

- Що трапилось? Спитав Сосеєнко.

- Скеля! - кинув Позивайло на виступ граніту. - А он - ще одна.

- Григорію Васильовичу, в нас є договір з Вибухпромом, - сказав Житній. - Їхня дільниця в Олександрівці. Але спробуй зараз знайти підричників!

- Треба знайти. А поки що поставимо сюди дві бурові установки для закладки шпурів.

Робота на каналі завмерла. Житній помчався до штабу, а Сосеєнко викликав по рації диспетчера.

- Алтин - Пара! Давай сюди бурові установки. Дві. Розпорядися якомога чіткіше і швидше. Що там нового? У нас теж усе по-старому.

Справді, як і три дні тому, вода прибувала, і в балці вже зібралось її понад півтора мільйона кубометрів, удвічі більше, ніж міститиме готовий охолоджувач реактора. Тепер кожна згаяна хвилина могла обернутись катастрофою, і Житній відправив у Олександрівку за підричниками першу ж машину, яка трапилась під руку.

- Усе буде гаразд! - заспокоїв Сосеєнка, повернувшись на греблю.

Повільно збігали години. Повечоріло, а машина з Олександрівки не поверталась.

- Твої гінці не поїхали часом "наліво" - спитав Сосеєнко. - Кого ти послав?

- Шофера з автобази, забув прізвище, а з ним наш машиніст екскаватора Ілюшкін. Олександр Ілюшкін - чоловік серйозний.

- Де ж вони? До Олександрівки сорок кілометрів у два кінці.

Житній промовчав.

Підричники приїхали вночі.

- Чому так довго? - насупився Житній.

- Ми поспішали. Ріка розлилася, а міст понтонний. Машиною не проїхати. Довелось пішки. Поки туди, пока назад, - ніяковів Ілюшкін.

Житній уявив, як ці хлопці несуть вибухівку кріз ніч по розгойданих повинню понтонах, і засоромився свого гніву.

- Спасибі. Ідіть відпочивайте.

При світлі фар підричники заклали вибухівку в підготовлені шпури, і за кілька хвилин у ніч двічі метнулось гостре полум'я, посипався кам'яний град. Бульдозеристи негайно приступили до роботи.

У неділю Сосеєнко приїхав на греблю з самого ранку. Вода піднялась уже на сімдесятиметрову висоту, і якби не відсипали греблю, то на місці, де п'ять днів тому він ламав

собі голову над задачкою про басейн, нині ревів би шалений водоспад. Прикинув, скільки ще треба виныти ґрунту з каналу, і зрозумів, що сьогодні вирішальний день боротьби з повінню. Викликав диспетчера.

- Алтин-Пара! Олександрє Костянтиновичу! Підкинь бульдозерів. Не знаєш, де брати... Бери там, де вони є! Пришли негайно.

Поступово на греблі зібрався мало не весь штаб по боротьбі з повінню.

- Якщо сьогодні не закінчимо канал, то наберемо у вуха води, - зауважив Сосєденко.

- Закінчимо! - запевнив Житній. - Роботи ще багато, але впораємось. Я говорив з механізаторами. Люди настроєні сьогодні завершити спорудження каналу.

Алтин-Пара надіслав кілька бульдозерів, знятих з інших об'єктів. Машин стало густіше. Вони тонули в багні, виштовхували одна одну на твердий ґрунт і вперто заривались у землю. Гул, клекіт і дим стояли над каналом, над греблею, ніби йшов важкий танковий бій.

По обіді широкий, шестиметрової глибини канал був готовий прийняти воду. Механізатори, водії зупинили гарячі від роботи машини і прийшли на греблю, де Володимир Концевой почав виймати ґрунт з перемички. Один ківш... Другий... Третій...

Ці останні кубометри ґрунту, здавалось усім, даються важче, ніж попередні сорок п'ять тисяч, винытих з каналу, утрамбованих на греблі.

Сосєденко поглядав на годинник. Цілий день він був тут, на каналі, на греблі, командуючи фронтом робіт. І ось нарешті, о 17-й годині, 30 хвилин Концевой зачерпнув з перемички останній ківш землі. В канал ринув потік води.

Сосєденко ладен був обняти кожного рятівника греблі, висловити особисту подяку. Позивайло повернув свій важкий бульдозер, щоб їхати на базу. Сакович оглянув позубрений ніж - треба заточувати. Поліз у кабіну "стотридцятки". Сосєденко мовчки курих, дивлячись, як піднімається в каналі вода. Потім пішов на греблю і, переконавшись, що повінь спадає, сів у машину, стомлено відкинувся на сидінні. Женя нечутно рушив...

Про атора. Павло Іванович Порадюк - професійний журналіст, працював на посадах відповідального секретаря редакції Первомайської міськрайонної газети "Прибузький комунар", редактора Арбузинської районної газети "Нове життя", відповідального секретаря обласних видань: "Южная правда", "Південна правда" і "Радянське Прибужжя". Тривалий час співпрацював з центральними українськими виданнями, зокрема, його нариси "На крутизни" та інші журналістські доробки про будівництво Південно-Української АЕС та міста енергетиків публікувались на сторінках "Літературної України", "Радянської України", в журналі "Вітчизна".

ОДНІЄЮ ДОРОГОЮ

Запевняючи, що йому дуже подобається професія монтажника, Анатолій не кривив душею. Ще в школі він мріяв про неї і не раз заявляв удома, що піде тільки на будову. Подібні заяви молодшого сина Микола Адамович тоді серйозно не сприймав. Але тепер, коли атестат про середню освіту був у Анатолія, як кажуть, у кишені, батько просто не міг не відреагувати на його слова з усією серйозністю.

- Так, виходить, на монтаж тягне? - почав він. - Це добре. Там і місце твоє. Поруч зі мною, з Валерієм...

Наступного дня вони - батько і два сини - йшли разом на "Вуглегірку". Гордість у серці від того, що діти всі схожі на нього і йдуть будівельникам на підмогу, ніс того ранку батько. Радістю світилося обличчя його молодшого сина: віднині він працюватиме поруч з батьком і старшим братом.

Майже чотири роки минуло відтоді. А Микола Адамович не забуває того дня - теплого, сонячного. Ось, думав він, у який прекрасний час почали сини трудове життя.

... Коли колісниця війни вже покотила на захід, став Микола Шевчук в армійській стрій. Відбудовував зруйновані фашистами залізниці, споруджував через ріки нові мости, які стали для нього мостами до оновленого, сповненого праці і натхнення, а отже, і глибокого змісту, життя.

Так, саме в праці, бачив зміст свого життя Шевчук, саме робота була і залишається його головним життєвим обов'язком. Демобілізувавшись з Радянської Армії в 1951 році, він приїхав на Донбас, де працював десятки років.

Почав з будівництва Штерівської ДРЕС.

- Що ж ти можеш, солдате? - запитали його, коли він поступав на будову. Дивним здалося Миколі це запитання. І він відповів.

- Працювати.

На Миронівській, Слов'янській, Ворошиловградській, Старобешівській, Новочеркаській, Вуглегірській ДРЕС, де потім довелось працювати монтажником і бригадиром, М.А Шевчуку такого запитання вже не ставили - бачили по трудовій книжці: трудівник. А незабаром уся країна визнала в Миколі Адамовичу працелюба, удостоївши його спочатку медалі "За трудову доблесть", а потім - ордена " Знак Пошани".

Якось за вечерею у Шевчуків виникла суто сімейна розмова.

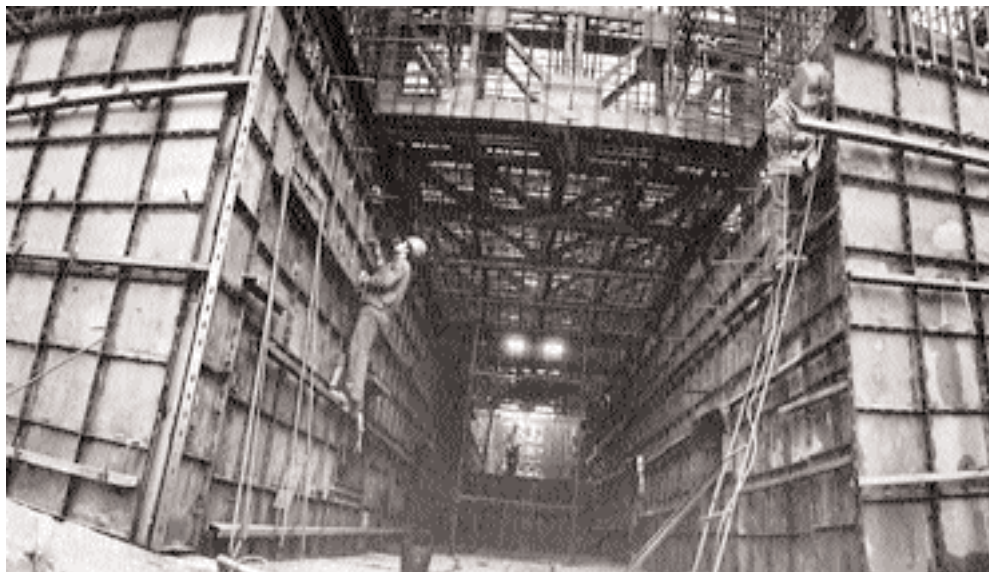
- Ось і квартира у нас добра, і з справами все гаразд, - почала дружина, а мені все чогось не вистачає. За онуками, за дітьми скучаю...

Микола Адамович зрозумів: вона хоче, щоб і Валерій з сім'єю приїхав сюди, в Прибужжя. Та відповідати не поспішав. Він ще раніше, коли сім'я тільки одержала квартиру, думав про це. Йому самому хотілося жити разом з дітьми й онуками. Але запросити Валерія - значить брати його до себе в бригаду. Хоча б тимчасово, поки звикне трохи. А коли розмови про сімейщину, інші пересуди підуть? Через це він стримувався.

- А правда, батьку, бери Валерку в бригаду, га? Знаєш, як здорово буде! Вставив і своє слово Анатолій.

- Ну, вже ні,- різко заперечив Микола Адамович. - У бригаду не візьму. Вистачить тебе одного.

Характер у Шевчука твердий, наполегливий. Дав слово - додержить. Завдяки цим якостям йому не раз вдавалося зробити із своєю бригадою те, що, за розрахунками навіть навчених багаторічним досвідом інженерів, здавалося нездійсненним. Багато хто на Зуївській дільниці управління "Донбасенергомонтаж", де працює Микола Адамович, і сьогодні ще пам'ятає, як

одного разу на тій самій "Вуглегірці" його бригада буквально врятувала об'єкт, що "горів".

Та хіба мало знайдеться таких прикладів?

Але цього разу Микола Адамович не встояв.

- Напишу я Валерію. Хай приїздить, - сказав він другого дня дружині, і його відкрите, добре обличчя ще більше посвітліло.

Під високим склепінням машинного залу, куди рідко проникає сонце, гуляє вогкий пронизуючий вітер. А Шевчуку жарко. Зосереджено слухаючи виконроба В.І. Луцкаєва і зрідка кидаючи короткі фрази, він розстібає комір сорочки, витирає спітніле чоло, пригладжує сивину на скронях.

Через суцільний шум і гуркіт я не зовсім розумію, про що ведуть вони мову, хоча стою за кілька метрів. Але з уривків розмови здогадуюсь: про фундамент другого турбоагрегату, на монтаж якого працює бригада Шевчука.

За хвилину Микола Адамович уже поспішав до бригади. Тепер у нього там повинна "викроїтися" хвилинка для мене. Я ледь встигаю за ним. Мимоволі захоплююся спритністю і швидкістю рухів цієї людини. Не віриться, що йому за п'ятдесят.

З зубилами, молотками, газовими різачками та іншим інструментом у руках монтажники відразу оточили бригадира і, уважно вислухавши його короткі розпорядження, взялися за справу. Микола Адамович і сам тепер став би, як звичайно, поруч з ними. Бачу це по очах, які напрочуд тонко передають кожен рух його душі. Але він "викроює" обіцяну хвилинку, щоб коротко розповісти мені про діла і турботи колективу, зауваживши в кінці:

- Коли будете писати, обов'язково назвіть моїх хлопців - Валерія Лозовського, Олександра Ковальова, Михайла Антоненка...

- А синів?

- Синів? Трохи зніяковівши, перепитав Шевчук. - Та вже й не знаю... Фальші в них нібито нема, але... Одне слово, нічого не скажу.

Багато встигла зробити бригада Шевчука на нашій прибузькій будові, вагомий її внесок у

досягнення головної мети всіх учасників будівництва - забезпечення своєчасного пуску енергоблока, первістка атомної електростанції. Та хотілось уникнути "освоєних карбованців", "процентів виробітку", якими оперують звичайно в таких випадках. Справді, чи такі вони красномовні, ці сухі цифри? Адже сама логіка підказує, що в колективі, який очолює такий досвідчений бригадир і душевна людина, виробничі показники просто не можуть бути низькими.

А щоб мати конкретніші уявлення про внесок бригади в справу пуску блока і про її роботу, то досить побачити вражаючий своїми величезними розмірами фундамент першого турбоагрегату - дітище колективу, подумки прикинути, як повинні були працювати монтажники, щоб за лічені місяці при всіх труднощах і неув'язках вкласти у цю складну інженерну споруду тисячі кубометрів бетону, змонтувати сотні тонн металу.

... Всі разом вони навіть вечорами мало бувають вдома. Прийде з роботи Микола Адамович, а йому на зміну пішов Анатолій. Випаде Анатолію працювати в першу зміну, так Валерій у другій.

І так постійно, день у день. Лише у вихідні Шевчуки збираються всі разом. Але і тоді у молодшого сина всі години розписані: готується до вузу, більшу частину вільного часу віддає підручникам, конспектам.

А завтра - знову на зміну. Вранці піде на свій об'єкт Микола Адамович, а з ним разом його сини, Валерій і Анатолій. Тією ж дорогою, так само впевнено. І подумається главі робітничої династії М.А. Шевчуку, що все це цілком закономірно, що інакше в житті і бути не повинно, то так і треба, щоб діти йшли на зміну батькам, ішли далі...

Про автора. Олександр Григорович Удовиченко - журналіст, член Національної спілки журналістів України. Працював на різних посадах в редакціях Братської районної газети "Перемога", багатотиражної газети на будівництві Південно-Української АЕС "Мирный атом", Вознесенської районної газети "Радянська правда". Дописував до обласної преси, автор кількох поетичних збірок.

Електронну версію нарисів про будівельників Південно-Української АЕС підготував редактор Анатолій Ненько, м. Южноукраїнськ, <http://www.ngorod.net.ua>.